

Архітектурна адаптація існуючих закладів дошкільної освіти до потреб інклюзивної освіти на території України

Віктор Осичанський, аспірант¹ (ORCID: 0009-0009-1645-6946)

¹Київський національний університет будівництва і архітектури, м. Київ, Україна

АНОТАЦІЯ

У доповіді розглядаються методичні та практичні аспекти архітектурної адаптації існуючих закладів дошкільної освіти (далі ЗДО) України до потреб інклюзивної освіти. З огляду на зростаючу потребу у створенні безбар'єрного, комфортного та стимулюючого середовища для дітей з особливими освітніми потребами, аналізуються сучасні підходи до перепланування, зонування та оснащення простору. Особлива увага приділяється функціонально-просторовим рішенням, які сприяють соціалізації, безпеці та розвитку кожної дитини незалежно від її фізичних чи когнітивних особливостей. У межах дослідження окреслено основні типи архітектурних бар'єрів, характерних для типових будівель ДНЗ, а також запропоновано методичні принципи їх усунення. Розглядаються приклади успішної адаптації в українських регіонах, окреслюються перспективи інтеграції інклюзивних стандартів у нормативну базу архітектурного проєктування.

Ключові слова: заклади дошкільної освіти, інклюзивна освіта, безбар'єрне середовище.

1. ВСТУП

Сучасна освітня політика України дедалі активніше орієнтується на принципи інклюзії, що передбачає рівний доступ до якісної освіти для всіх дітей, незалежно від їхніх фізичних, когнітивних чи соціальних особливостей. У цьому контексті особливої актуальності набуває питання архітектурної адаптації існуючих ЗДО, які здебільшого були спроектовані без урахування потреб дітей з особливими освітніми потребами. Архітектурне середовище відіграє ключову роль у формуванні безпечного, комфортного та стимулюючого простору, здатного підтримувати розвиток, соціалізацію та емоційне благополуччя кожної дитини. Водночас більшість типових будівель ЗДО в Україні мають низку функціональних та просторових обмежень, що ускладнюють реалізацію інклюзивних підходів. У межах цієї доповіді розглядаються методичні основи та практичні рішення, спрямовані на трансформацію архітектурного простору дошкільних закладів відповідно до інклюзивних стандартів.

2. МЕТА

Метою доповіді є обґрунтування методичних підходів до архітектурної адаптації існуючих ЗДО України відповідно до потреб інклюзивної освіти, з урахуванням сучасних вимог безбар'єрності, функціональності та психоемоційного комфорту дітей з особливими освітніми потребами. Доповідь спрямована на виявлення архітектурних бар'єрів у типових будівлях ДНЗ, аналіз ефективних рішень щодо їх усунення та формування простору, що сприяє рівному доступу до освітніх послуг, соціалізації та розвитку кожної дитини.

3. МЕТОДИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ АРХІТЕКТУРНОЇ АДАПТАЦІЇ ІСНУЮЧИХ ЗДО УКРАЇНИ ДО ПОТРЕБ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВИТИ

Інклюзивна освіта як соціально-педагогічна парадигма вимагає не лише зміни освітніх підходів, а й трансформації

фізичного середовища, в якому відбувається розвиток дитини. Архітектурна адаптація ЗДО України до потреб інклюзії є складним міждисциплінарним процесом, що поєднує методичні принципи, нормативні вимоги та практичні рішення, спрямовані на створення безпечного, доступного та стимулюючого простору для всіх дітей. Також необхідно забезпечити відповідність архітектурно-планувальної організації спеціальних закладів дошкільної освіти сучасним педагогічним концепціям та технологіям, таким як інклюзивна освіта, індивідуалізація та диференціація навчання, інтерактивність та групова взаємодія, ігрові та ситуативні методи, інформаційно-комунікаційні технології тощо [1].

Методична база архітектурної адаптації формується на перетині архітектурної теорії, педагогіки, психології та соціальної роботи. Основними принципами, що лежать в основі адаптації, є: універсальний дизайн — створення середовища, яке є зручним і функціональним для максимально широкого спектра користувачів, без потреби в додатковій модифікації; безбар'єрність — забезпечення фізичного доступу до всіх зон ЗДО, включаючи входи, коридори, ігрові майданчики, санітарні приміщення, з урахуванням потреб дітей з порушеннями опорно-рухового апарату; сенсорна підтримка — інтеграція елементів, що сприяють розвитку сенсорного сприйняття, зниженню тривожності та покращенню концентрації уваги; гнучкість простору — можливість трансформації приміщень відповідно до змін у складі груп, індивідуальних потреб дітей та освітніх програм; емоційний комфорт — створення естетично привабливого, затишного середовища, яке сприяє позитивному емоційному стану дитини та її соціалізації.

На практиці архітектурна адаптація існуючих ЗДО стикається з низкою викликів: обмеженням бюджету, застарілими типологіями будівель, відсутністю нормативної гнучкості та недостатньою міжвідомчою координацією.

Проте навіть у цих умовах можлива реалізація ефективних рішень, серед яких: реконструкція входів і шляхів пересування; адаптація санітарних вузлів; зонування простору; використання кольору, світла та текстури; залучення фахівців.

Український контекст

У межах дослідження було проаналізовано приклади адаптації ЗДО в різних регіонах України — зокрема, у Львові, Харкові, Києві та Дніпрі. Сьогодні багато з цих будівель потребують реконструкції та модернізації, щоб відповідати сучасним стандартам та потребам. Проблема нестачі дошкільних закладів, особливо в історичних та нових районах з ущільненою висотною забудовою, залишається актуальною [2].

Виявлено, що найбільш успішними є ті проекти, де адаптація здійснюється не точково, а системно: з урахуванням освітньої концепції закладу, участі громади та довгострокового планування. Водночас існує потреба в оновленні нормативної бази, яка б дозволила гнучко реагувати на виклики інклюзивної освіти та стимулювала інновації в архітектурному проектуванні.

4. ФУНКЦІОНАЛЬНО-ПРОСТОРОВІ РІШЕННЯ АДАПТАЦІЇ ЗДО ДО ПОТРЕБ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ

Інклюзивне середовище в ЗДО — це не просто наявність пандусів чи спеціального обладнання. Це цілісна система, де кожна функціональна зона — від входу до ігрової кімнати — сприяє участі, самостійності та комфорту дитини. Простір має бути адаптованим до різних форм активності, рівнів розвитку та сенсорних потреб. Ключовими характеристиками інклюзивного простору є:

- Доступність — фізична можливість дитини потрапити до будь-якої зони без перешкод. Доступність та безпека архітектурного середовища є важливими аспектами сучасного дизайну та архітектури. Вони забезпечують комфортне та безпечне середовище для всіх користувачів, включаючи людей з обмеженими можливостями [3].

- Навігаційна зрозумілість — логічне розташування приміщень, кольорове зонування, тактильні та візуальні орієнтири.

- Гнучкість — можливість трансформації простору відповідно до змін у складі груп, індивідуальних потреб дітей та освітніх програм.

- Сенсорна безпека — уникнення надмірних подразників, створення зон для емоційного розвантаження.

У межах дослідження було проаналізовано основні функціональні зони ЗДО та запропоновано шляхи їх адаптації:

1. Вхідна група має бути обладнана пандусами з безпечним кутом нахилу, автоматичними дверима, контрастними маркуваннями та зоною очікування для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату.

2. Групові кімнати простір має бути зонований на ігрову, навчальну, відпочинкову та сенсорну частини. Меблі — мобільні, з можливістю регулювання висоти. Освітлення — м'яке, з можливістю локального затемнення.

3. Санітарно-гігієнічні приміщення обладнані поручнями, спеціальними умивальниками, дзеркалами на рівні очей дитини, кнопками виклику допомоги. Важливо забезпечити приватність і зручність.

4. Поверхня ігрових майданчиків — безпечна, антиковзка. Ігрові елементи — різномірні, з можливістю використання дітьми з різними фізичними можливостями. Наявність сенсорних панелей, тактильних доріжок, звукових елементів.

5. Сенсорні кімнати та зони релаксації призначені для зниження тривожності, емоційного розвантаження та стимуляції сенсорного розвитку. Оснащення — світлові проєкції, текстурні панелі, звукові капсули, м'які меблі.

Адаптація існуючих ЗДО до інклюзивного навчання стикається з низкою викликів:

- Фінансові обмеження — потребують поетапного впровадження змін, залучення грантів, партнерств із громадськими організаціями.

- Застарілі типові проекти — вимагають гнучкого підходу до реконструкції, збереження несучих конструкцій при зміні функціонального наповнення.

- Нестача нормативної підтримки — потребує оновлення державних будівельних норм із урахуванням інклюзивних стандартів.

Попри ці труднощі, успішні кейси в українських регіонах демонструють, що навіть часткова адаптація простору значно покращує якість освітнього процесу, сприяє соціалізації дітей та формує культуру прийняття в суспільстві.

5. ВИСНОВОК

Адаптація існуючих закладів дошкільної освіти України до потреб інклюзивного навчання є не лише архітектурним викликом, а й гуманістичним завданням, що вимагає міждисциплінарного підходу, методичної чіткості та емоційної чутливості. Функціонально-просторові рішення, засновані на принципах універсального дизайну, безбар'єрності, гнучкості та сенсорної підтримки, здатні трансформувати освітнє середовище у простір рівних можливостей, розвитку та прийняття.

Практичні кейси свідчать, що навіть у межах обмежених ресурсів можливо реалізувати ефективні архітектурні зміни, які позитивно впливають на якість освітнього процесу та соціалізацію дітей з особливими освітніми потребами. Водночас існує нагальна потреба в оновленні нормативної бази, розширенні професійної співпраці між архітекторами, педагогами та громадами, а також у формуванні нової культури проектування, де кожна дитина — у центрі просторового рішення.

Таким чином, архітектурна адаптація ЗДО до інклюзивної освіти — це не лише про будівлі, а про цінності, які ми в них закладаємо.

Список літератури

- [1] Осичанський В. В. Перспективи розвитку в Україні системи архітектурно-планувальної організації спеціальних закладів дошкільної освіти. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. Київ : КНУБА, 2024. Вип. 68. С. 325-334. URL: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2024.68.325-334>
- [2] Осичанський В. В. Еволюція архітектури закладів дошкільної освіти на території сучасної України. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. Київ : КНУБА, 2024. Вип. 69. С. 73-82. URL: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2024.69.73-82>
- [3] Осичанський В. В. Вплив архітектурного середовища на розвиток дітей з особливими потребами. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*. Київ : КНУБА, 2024. Вип. 70. С. 91-101. URL: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2024.70.91-101>